

MADANIY-MA'RIFIY MARKAZ BINOLARINI ZAMONAVIY TARZDA LOYIXALASHNI SHAKILLANTIRISH

Raximov Lazizbek Shaxnazarovich

v.b.dotsent, Toshkent arxitektura-qurilish universiteti

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 16.03.2026

Revised: 17.03.2026

Accepted: 18.03.2026

KALIT SO'ZLAR:

*madaniy-ma'rifiy
markaz, bionik
shakllarga, detall,
zona, stellar, post
modern, foye, vestibul,
konstruksiya, estetik,
kovorking xonasi,
inventor, foye.*

Ushbu maqolada madaniy-ma'rifiy markazlarni loyihalashda badiiy yechimlariga zamonaviy tarzda yondashish hamda umumiy ko'rinishi va ichki tuzilishlarini belgilovchi asosiy ko'rsatkich, bu - madaniy-ma'rifiy markazlarni o'lchamlaridir, uning ijtimoiy xarakteri va arxitekturaviy yechimlari ilmiy amaliy tadqiq qilingan. Madaniy-ma'rifiy binosining hajmiy rejaviy tuzilishi va ichki me'moriy xususiyatni tashkil etish, ularni me'morchilikdagi mezonlari xonaning o'lchamlari – ularning mavjud maydoni, chuqurligi, balandligi, o'simliklar uchun ajratilgan maydon va mikroiklimning o'ziga xos xususiyatlari – inson qulayligining parametrlari to'g'risida fikrlar keltirilgan.

Binoning badiiy yechimi:

Madaniy-ma'rifiy markazini loyihalashdan oldin ushbu mavzu bo'yicha mahalliy va xorijiy ma'lumotlar to'planadi. Madaniy-ma'rifiy markazlari to'g'risida umumiy tushuncha hosil qilinadi. Loyihani boshlash davomida turli eskizlar tayyorlandi. Bunda turli xil madaniy-ma'rifiy markazlari haqida ma'lumotlar topib, ulardan kerakli jihatlarini olgan holda ishni bajarishga harakat qilinadi. Madaniy-ma'rifiy markazi shaklini izlash mobaynida bionik shakllarga yuzlanishga chuqur e'tibor qilish lozim. Ko'pgina eskizlardan kelib chiqqan holda madaniy-ma'rifiy markaz loyiha tarxini takroriy loyihalardan uzoqlashgan holda loyihalash maqsadga muvofiqdir. Binoning tashqi ko'rinishi uchun xar hil rangdagi qurilish ashyolaridan foydalanish lozim. Madaniy-ma'rifiy markazi ko'rinishida bundan tashqari yashil zonalardan, qo'shimcha detallardan ham keng foydalanish maqsadga muvofiq.

Binoning tom qismlarida esa yozgi zona tashkil etilgan bo'lib, bu yerlarda dam oluvchilar uchun qulay shart-sharoitlar tashkil etilgan. Bu joylarda yashil zonalar, o'tirib dam olish uchun o'rindiqlar, stellar, yumshoq mebellar jamlanmasi mavjud. Madaniy-ma'rifiy markaz binolarning umumiy dizayni post modern uslubidan keng foydalanilgan holda ishlab chiqilgan. Aynan bu uslub foydalanilganining asosiy sababi, bu uslub hozirgi kunda juda

ham keng tarqalgan bo'lib, aynan katta binolar uchun juda qulay, chiroyli va zamonaviy uslub hisoblanadi.

Hozirgi kunda ushbu uslublardagi binolar bizning shahrimizda ham keng tarqalib bormoqda.

Postmodern uslubida binolar hayratlanarli shakllarda, mahobatli fasadda, o'ziga xos ranglarda, katta – katta oynalarda o'z aksini topadi. Hozirgi kunda postmodern uslubida ko'proq horij mamlakatlarida binolar qad rostlamoqda. Postmodern uslubidagi binolar konstruksiyalari puxta o'ylangan va ishlab chiqilgan bo'lishi lozim. Bu uslubdagi interyerlarga to'xtaladigan bo'lsak, asosan ortiqcha jixozlarsiz bo'lgan interyerlarni ko'rishimiz mumkin. Interyer jixozlari asosan katta derazalar, postmodern uslubdagi mebellar, uncha yorqin bo'lmagan ranglarda ko'rishimiz mumkin. Postmodern uslubida ranglar uncha ko'p bo'lmagan miqdorda, ya'ni bir nechta ranglardan iborat bo'ladi. Umumiy qilib aytganda hozirgi kundagi eng zamonaviy yo'nalishlardan biri bu postmodernidir.

Taklif sifatida berilayotgan ushbu loyiha ya'ni madaniy-ma'rifiy markazini atrof-muhitga zarar keltirmaydi. Atrofda kislorot miqdorini ko'paytirish shu bilan birga insonlarga estetik zavq berish uchun atrofda yashil hududlar tashkil etilgan, turli xildagi daraxtlar va manzarali gullar o'tqazilgan. Madaniy-ma'rifiy markazi deganda aholi uchun xizmat ko'rsatuvchi bino tushuniladi. Bunday binolar asosan kutubxona, kinoteatr, kovorking xonasi, majlislar va yeg'ilishlar zali, do'konlar, internet klublar, o'yingohlar, kafelar, restoranlar, kompyuter xonalari, konsert zallari, fuqarolar qabulxonalari, bolalar o'yingohlari va boshqalardan tashkil topgan bo'lishi mumkin.

Madaniy-ma'rifiy markazini loyihalashda quyidagi “Qurilish me'yorlari va qoidalar” hujjatlariga asoslanib ishlab chiqilgan:

1. KMK 2-08. 02-09. “Jamoat binolari va inshootlari”

Bino to'liq zamonaviy qurilish ashyolari va texnologiyalari yordamida qurilishi ko'zda tutilgan. Binoda faoliyat yuritadigan hodimlar, aholini bo'sh vaqtlarini samarali o'tkazishlari uchun barcha qulayliklarga ega to'garak xonalari yaratilgan, ya'ni aholi uchun qulay sharoitli o'quv xonalari, ko'rgazma zallari, kutubxona, konferensiya zallari yaratilgan. Binoning qurilishida tabiiy qurilish materiallardan foydalanilgan.

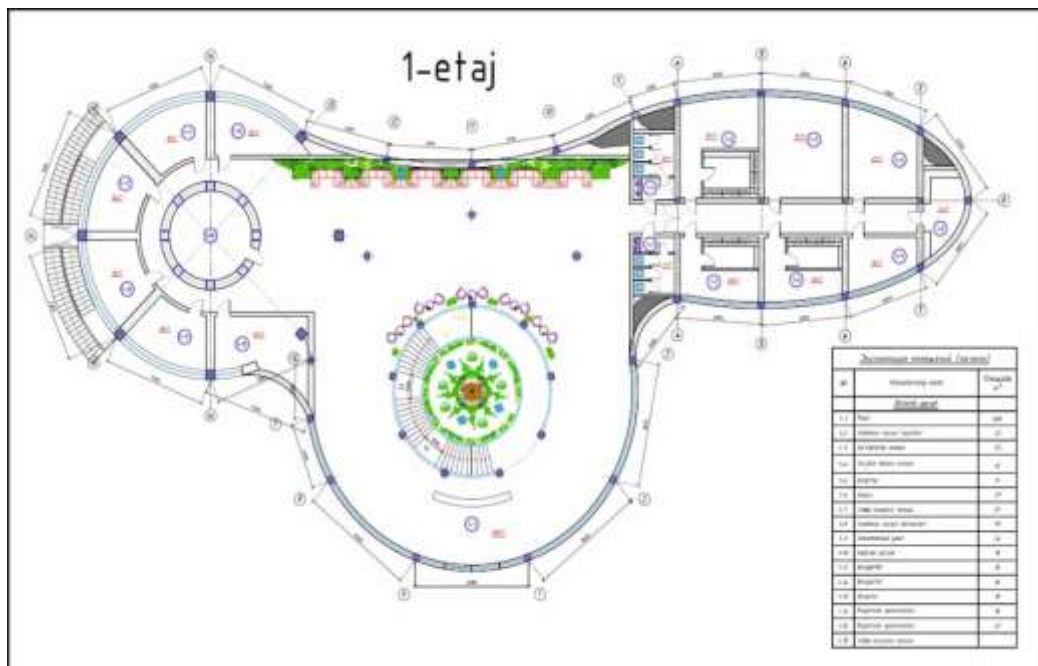
Masalan g'isht, oyna, tabiiy toshlar (granit, miramor va h.k.) kabi materiallardan iborat. Har bir qavat orasida qavatlar ora yopmalardan foydalanilgan. Qavatlar ora yopmalarni ham quyma monolit sistemali karkaslardan tashkil topgan. Qavatlar ora yopmalar – binoning asosiy konstruktiv elementi bo'lib, uni balandligi bo'yicha qavatlariga ajratib turadi.

Qavatlar ora yopmalarga qo'yiladigan talablar:

- Mustahkamlik;
- Doimiy va vaqtinchalik yuklar ta'siriga chidamlilik;
- Tovush o'tkazmaslik;
- Suv va bug'lar o'tkazmaslik;

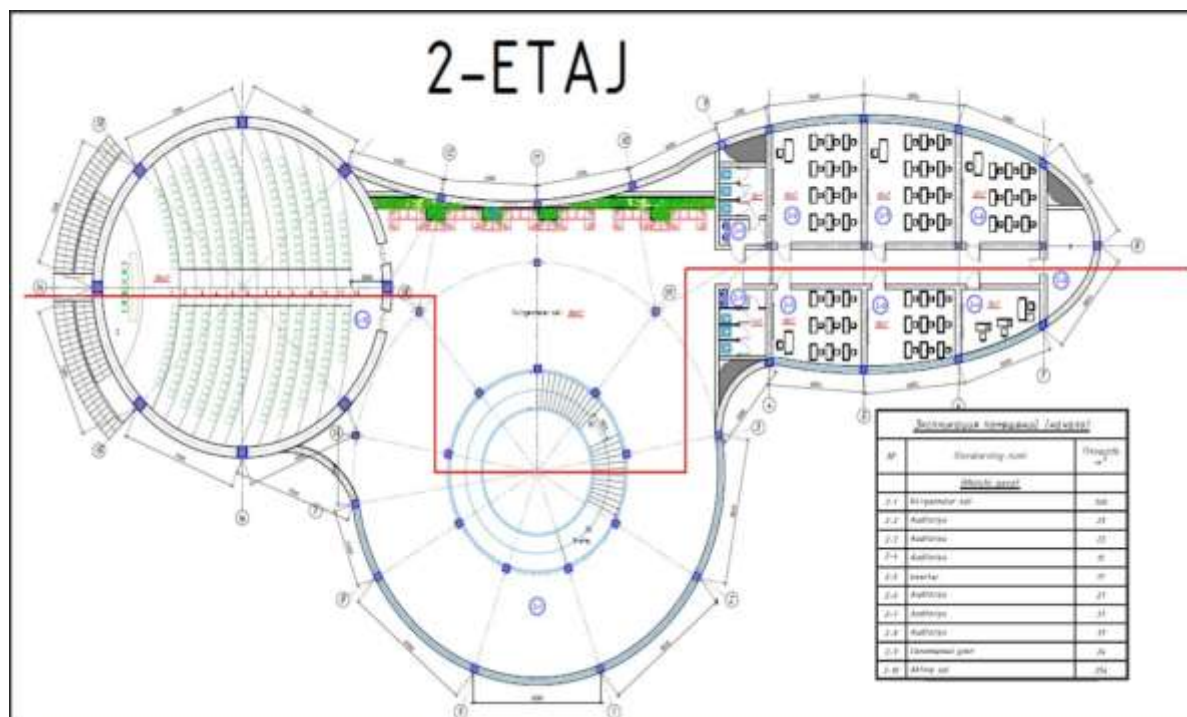
➤ O'tga chidamlilik va boshqa talablar.

Ushbu binoning birinchi qavatida foye, xodimlar xonasi (ayollar va erkaklar), qo'riqchilar xonasi, xo'jalik xonasi, inventar, ombor, video kuzatuv xonasi, kadrlar bo'limi, buxgalter, direktor, fuqarolar qabulxonasi mavjud.

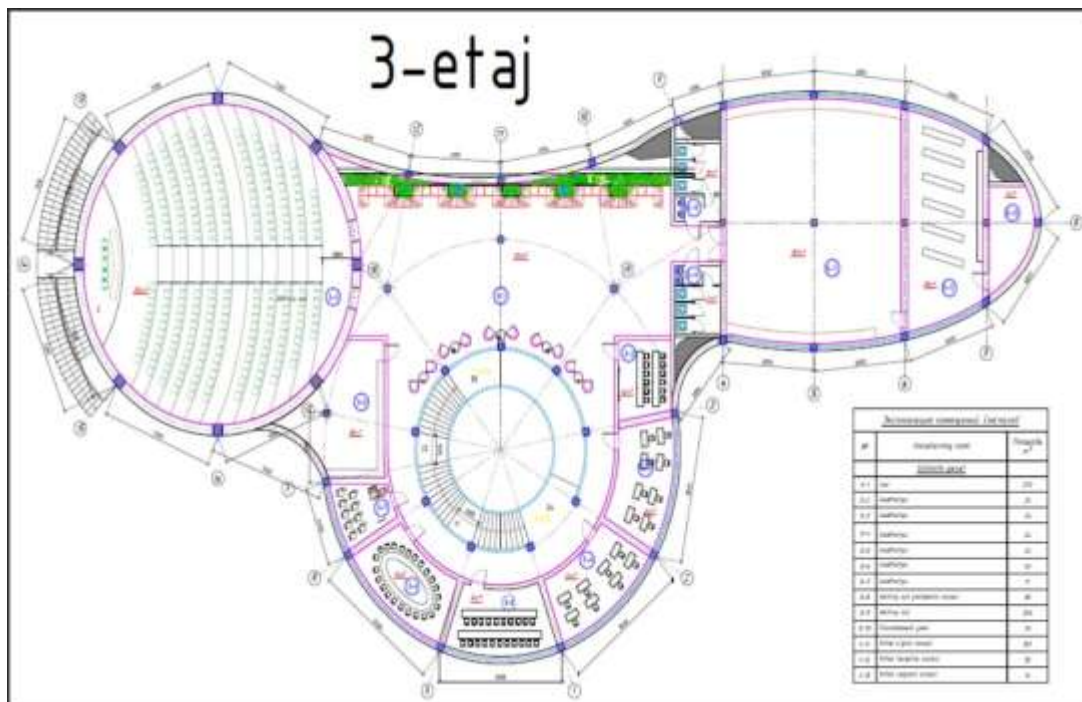
1-rasm.

Ikkinchi qavatga to'xtaladigan bo'lsak, bu yerda ko'rgazmalar zali, bir nechta auditoriyalar, inventar xonasi, majlislar zali mavjud.

2-rasm.

Uchinchi qavatda esa daxliz, bir nechta auditoriyalar, majlislar zalining yordamchi xonasi, kutubxona, kitob o'qish xonasi, kitob tarqatish xonasi, kitob saqlash xonasilari mavjud.

3-rasm

Birinchi qavatdan boshlab, to'rtinchi qavatgacha aylana shaklidagi zina joylashgan bo'lib, zinaning o'rta qismida ko'kalamzorlashtirish hududi mavjud, u foyening interyer qismiga ham o'zgacha ko'rk bag'ishlab turadi.

To'rtinchi qavatda pent xaus va gumbaz joylashgan bo'lib, ochiq maydonda katta ko'kalamzorlashtirish hududi va dam olish uchun o'rindiqlar joylashtirilgan.

Madaniy-ma'rifiy markazini loyihalashda loyihaning holl qismida atrum joylashtirdim uning atrofiga aylana zinalar loyihalashtirdim. Atrum aylana shaklida bo'lib uning diametri 6400 balandligi 19.63metrni tashkil qiladi va oynalar bilan o'ralgan uning o'rtasida floradizayn loyihalashtirilgan.

Atrumni ko'kalmzorlashtirish qismiga quyidagi o'simliklardan foydalanilgan:

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Убайдуллаев Х.М., Хидоят Т.А, Абдурахманов Й.И, Коробовцев Г.И., Мансуров Я.М. Архитектурный лойихалаш: Ўқув қўлланма. - Т.: 2012.
2. Убайдуллаев Х.М., Иногамова М.М., Турар жой ва жамоат биноларини лойихалашнинг типологик асослари (дарслик) Т."Ворис" 2009 й.
3. Гельфонд А.Л. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений: Учебное пособие. – М.: Архитектура-С, 2010,
3. ШНК 2.08.02-09 "Жамоат бинолари ва иншоотлари/
4. [www. archrecord.construction.com](http://www.archrecord.construction.com)
5. Google <http://www.Google.com/>